

ARAMİ DEVLETLERİ:

I. Nusaybin ve çevresi

NUSAYBİN: -896'A KADAR ARAMİLİYDİ: TEMANİTE

Modern **Nusaybin**, 896'da Adad-nirari tarafından fethedilip Assur'a bağlanıncaya kadar bir Arami devleti merkeziydi. Bölgenin Aramileri Assur kaynaklarında **Temanites** olarak adlandırılırdı. Köken olarak Aramice **tymn** "güney", "güneyli" anlamına gelmekte ve daha yukarıdaki Tur Abdin'in güneyi civarında yerleşmiş olan boylardan ayırt etmek amacıyla kullanılmıştı. Temanites, başlıca liderleri **Nur-Hadad**, **Mamli ve Muqurru** olan, 10. yy. da yerleşmiş en büyük halk topluluğu ve Assurluların 10. yy. da, Adad-nirari II (911-891) zamanındaki en korkunç düşmanı idi. Ancak yine aynı kaynaklara göre Temanites, herhangi bir Klan federasyonu veya bir krallık kuramamışlardır.

Nusaybin, Tur Abdin sıradağları ile Çağçağ'ın dar bir kanyondan geçerek ovaya aktığı nokta arasında yer alır. Stratejik bir noktada yer alır ve yüzyıllar boyunca, öncül bir kale olmuştur ve Mezopotamya'dan batıya giden rotalar üzerinde bir ticaret şehri olarak önemli bir rol oynamıştır. Ancak şehrin isminin MÖ 1. Binyıldan önce görülmemesi büyük bir sürprizdir.

Nusaybin, Tur Abdin sıradağları ile Çağçağ'ın dar bir kanyondan geçerek ovaya aktığı nokta arasında yer alır. Stratejik bir noktada yer alır ve yy.lar boyunca, öncü bir kale olmuş ve Y. Mezopotamya'dan batıya giden rotalar üzerinde bir ticaret şehri olarak önemli bir rol oynamıştır. Ancak şehrin isminin MÖ 1. Binden önce görülmemesi büyük bir sürprizdir.

Assurcadaki ^{uru}Naşibina, Süryanice Neşibin, Aramicedir ve –in, ayn sonekli bir ismi “kurulmuş” bir şeyi tanımlamak için; ya “kutsal sütun” vel oynamıştır. lık kuramamışlardır.

Şehir, muhtemelen Aramilerin yerleşmesinden önce başka bir isimle anılmış olmalı, belki de; Arami beyi Nur-Hadad'ın isminde de yansıtıldığı gibi, olasılıkla işlenmiş taşlarla donatılmış Fırtına tanrısının meşhur tapınağının olduğu Nawar veya Nawali olarak anılmış olabilir.

Fakat aynı zamanda, eskiden önemli bölgesel merkezler olan yakındaki Amasaki veya Nabula gibi, şehrin sadece Aramilerle önem kazandığı da muhtemeldir.

Tarih

Temanitelara ilişkin ilk kesin bilgi, Adad-nirari II'nin Nusaybin beyi Nur-Hadad'a karşı 901'de gerçekleştirdiği seferde geçer. Assur kralı, Pauza'dan Nisibis'e kadar olan yerlerde Aramiler üzerinde zafer kazandığını iddia eder.

Adad-Nirari II'nin bu seferi tam anlamıyla amacına ulaşmamış ve 900'de yeni bir sefere ihtiyaç duyulmuştur. Bu kampanyada kral zafer kazandığını iddia etse de gerçek biraz daha farklıdır. Küçük **Yaridu** (yeri belirsiz) şehrini almış ve burada da oldukça büyük miktar tahıla el koymuştur. Kral daha sonra yeri bilinmeyen ve Assur için malzeme sağlayan bir merkez olan **Saraku**'yu almıştır.

Nur-Hadad'a karşı 901 ve 900 seferlerinden sonra Adad-nirari II, 899'da batıya dönerek **Balık'ın karşısındaki Huzirina'ya yönelir**. Yıllıklarda, şehrin fethi ve surlarının tamiri ile daha önceleri Temanite'lı Mamli tarafından alınmış Tur Abdin (Kaşiyari) eteğindeki şehirlere girildiği yazılıdır. Adad-nirari II, Mamli'nin sarayının kendisi için kullanıldığını da yazar.

Buradaki şüpheli konu, Huzirina'nın, Nusaybin'in 200 km batısındaki Sultantepe olarak lokalize edilmesinden kaynaklanır. Huzirina adlı iki şehrin varlığı da mümkündür, ancak Adad-nirari II tarafından Huzirina'nın fethi ve onun Bet-Adini'den iki maymunu hediye olarak alması Urfa'daki Sultantepe'yi işaret etmektedir.

Temanite'ların önemli bir merkezi Aramiler tarafından Tiglatpaleser II (967-935) zamanında fethedilmiş olan Gidara'dır.

Bu şehir genellikle Mardin'in güneybatısına lokalize edilir ancak bunu doğrulayacak kanıt yoktur. Buna karşın, I. Dünya Savaşına ait askeri bir Alman haritasına göre, Mardin'in 20 km güneyinde, Nusaybin'in 35 km kuzeybatısındaki adı açıkçası **Abu-Gidara** olan **Bughedra**'yı gösterir. Bughedra eski bir toponimi koruyor olmalı, bu yer yine aynı haritada gösterilen ve Bughedr'nin 5 km çapında yer alan Tell Dekuk, Muqbi al Fawqani ve al Tahtani, Tell Şehir, Tell al-Helif gibi höyüklerin hemen yakınındadır. Gidara adı Batı-Semitik'tir, fakat Assur yıllıklarına göre Aramiler tarafından, Ra-qa-ma-tu veya Ra-dam-ma-te olarak adlandırılmaktaydı... Şehrin iki adı burada iki farklı etnik kökene sahip halkların yaşamakta olduğunu düşündürür: eski yerleşik halk ve burayı II. TP zamanında fetheden Aramiler. Assur yıllıkları bey Gidara'nın ^{kur}A-ri-me'den askerlerinden de bahseder. Bey, Aramice isim taşıyan Temanite'lı Muquru olduğundan, onun önceden düşünüldüğü gibi Assurlulara karşı Aramili paralı askerler tuttuğunu düşünemeyiz. ^{kur}A-ri-me, muhtemelen şehirden olmayan ve halen kırsalda yaşamlarını sürdüren ve bir şekilde **Muquru**'ya bağlılık gösteren göçebe veya yarı göçebe kabilelerdir.

Muquru adı olasılıkla Arapça olarak mawqur (adam) bearing a heavy burden, dull of hearing ağır yükü olan, sağır anlamına gelir. Bu yorum, Temanite'ların Laqe'liler gibi Arami-Arap karışımı bir kavim olduklarını düşündürür. Ancak bir lider'in sağır gibi özürlü bir isim taşıması şüpheli olduğundan belki başka bir yorum daha uygun olacaktır. Aramice wqr, mawqar/məhawqar: hardened veya honorable, venerable daha uygun olabilir.

Adad-nirari II 899'da Gidara'ya saldırdığında, Muqurru önderliğindeki Aramiler şiddetli bir direniş göstermişlerdir. Ancak, Muqurru teslim olduğunda sarayı yağmalanmış ve kendisi kardeşiyle birlikte Assur'a esir götürülmüştür. 897'deki bu sefer Adad-nirari II için kesin bir zafer olmuş ve herhangi bir direniş görmeden bölgede tribüt toplamıştır. Bu durum 896'da Nur Hadad'ın Nusaybin'den Assur'a karşı koyması ile değişmiştir. Nusaybin de kuşatılmış ve kendisi de esir edilerek Ninive'ye götürülmüştür. 898'de Gidara'da kullanılan redoubt burada da kullanılmış ve bu Adad-nirari II tarafından taktik olarak değerlendirilmiştir. 896 seferi de bir zaferdir ve 894'de bölgede herhangi bir direniş görmediği ve haraç topladığı seferi bunun göstergesidir.

Temanite gentilic'i Adad-nirari II'nin seferlerinden sonra da Adad-nirari III zamanında da kullanılmıştır.